

TOPONÍMIA DE LA MAR D'AVALL

Des de Cap de Creus, a l'extrem nord, fins a Calanans,
extrem sud de la badia de Cadaqués.

Ernesta SALA

Introducció: Cadaqués, la seva orografia i molt especialment la seva costa retallada i rocosa, amb petites cales, amb farallons i baus, amb illes i amb estrets nombrosos, motiven una riquesa toponímica, que pot aportar al lector interessat una sèrie de noms, que, si bé la majoria, com és natural, daten de segles ben reculats i encara sobreviuen en la memòria dels mariners de la vila, només ben pocs són coneguts dels cadaquesencs actuals, i, menys encara dels nombrosos turistes que hi acudeixen atrets pel seu paisatge.

En aquesta comunicació, limito l'estudi al terme marítim que s'estén des del Cap de Creus, al nord (i per tant no em referiré aquí als nombrosos llocs de l'anomenada Mar d'Amunt). Són els topònims de la Mar d'Avall, fins al terme sud de la badia de Cadaqués, el motiu d'aquest escrit. El terme marítim de Cadaqués és molt més ampli, tant pel que fa a la zona nord, que limita amb el Port de la Selva en la punta anomenada els «Tres frares de Galladera», com pel que fa a la zona sud, que limita amb el terme de Roses a la badia de Jóncols, precisament a la riera que desemboca al mig de la platja de Jóncols:

Mètode de treball: Parteixo, tant de la poca informació bibliogràfica, com, i, sobretot, del coneixement directe dels pescadors de la zona, i del meu coneixement de la majoria dels noms de lloc per motius familiars d'origen. En realitat m'he servit del típic «treball de camp» «in situ». He compulsat, així mateix, els diversos mapes existents, tant en el cadastre com a l'Ajuntament de Cadaqués i algun d'edicions particulars, dels quals me'n serveixo, com a part cartogràfica, que il·lustra i situa els noms ordenats, no per ordre alfabètic sinó per l'ordre en què es troben situats, des del nord, seguint la cartografia verificada que s'acompanya. En els casos en què el mapa no respecta el parlar cadaquesenc habitual, n'he corregit, sobretot els articles, per ser més fidel a la toponímia real.

Per les característiques del treball i el temps limitat de què disposava, no he intentat cap classificació toponímica, ni m'he pogut dedicar a qüestions etimològiques, que ben segur serien de gran interès.

Exposo, doncs, *la llista dels topònims* corresponents a la zona esmentada i n'acompanyo, com ja he dit, la cartografia corresponent. Només vull afegir *dues remarques:* la primera fa referència a l'illa «*Massa d'or*», a l'extrem nord del mapa. Aquesta illa força separada de la costa, quan es veu des dels punts situats a prop de Cadaqués i també de la majoria de les cales arrecerades de tramuntana, té una forma molt semblant a una rata, per això també és coneguda, almenys des del segle passat, amb el nom de «*Sa rata*». En el mapa, en canvi, no existeix aquest nom, però sí s'hi escriu «*Ses orelles*» i «*Sa cua*» que és com es

(continua a la p. 13)

coneixen tradicionalment aquestes puntes. Si no sabem que és perquè són orelles i cua d'una rata, pot no veure-s'hi explicació.

La segona remarca es refereix a «ignorar» en aquest treball «l'Encalladora», illa més acostada a Cap de Creus i amb gran riquesa toponímica; l'explicació és perquè aquesta illa pertany ja a la Mar d'Amunt i el límit he decidit que fos el Cap de Creus.

Finalment, afegir que discrepo en alguns noms, que donen per bons els autors del mapa, i també d'alguns dels articles que utilitzen en d'altres. Com se sap, el cadaquesenc usa dues menes d'articles determinats, cosa que també es reflecteix en la toponímia (és el mateix cas que s'observa en els topònims de les Illes Balears i Pitiüses).

Voldria anotar la transcripció fonètica de tots els noms. Si no és possible (per manca de temps), hi posaré la dels més utilitzats. Els transcriuré en l'AFI (alfabet fonètic internacional), amb un so nou afegit que correspon a una [a] velar pròpia del cadaquesenc, com s'indica a la bibliografia utilitzada.

La relació dels noms va acompanyada per llur situació en els mapes; per aquest motiu m'ha semblat millor, sempre que sigui possible fer correspondre la llista dels noms amb els mapes que ho indiquen. Les correccions meves són fetes sobre fragments del mapa de Lluís MIQUEL, *El Cap de Creus (...)*, esmentat a la bibliografia.

Relació dels topònims

- Cap de Creus [kábd̪kréws]
- illa de Massa d'or [másad̪órus]
- Ses orelles [səzurelas]
- Cova des llamp [kówað̪zlam]
- Es bol d'en Ner [əzbólde- nnér]
- Sa cua [səkúa]
- Es clot de sa freu [əzklót dəs fréw]
- Sa freu [səfréw]
- Sa freu [səfréw]

«Sa freu» és la llenca de mar profund que separa l'illa de «Sa rata» de la costa d'en terra.

- La punta de Cap de Creus
- Racó de cala Ferriol [kálaf̪riól]
- Punta de s'esquena [puntað̪séskena]
- S'estrevioli [səstrəbjóli]
- Cala Farriol de Baix [kálf̪arióldəbás]
- Cova de l'infern [kówað̪lɪnfɛrn]
- Entrada de sa cova de l'infern [ɛntradað̪səkówað̪lɪnfɛrn]
- Costa de l'infern
- Sa punta de l'infern [səpuntað̪lɪnfɛrn]
- Racó des Solà [rakóð̪as:ulá]
- Punta de sa pastera [puntað̪səpastera]

- Sa pastera [səpəstéra]
- Cala Fredosa [səfrədóza]
- Punta de salaigua [punta]
- Es secs des rac ó de Ponent [əs:éksdəziəkóðəpunén]
- Racó de Ponent de sa fredosa [rəkóðəpunén dəsəfrədóza]
- Furalló d'en Sarassa [furəlóðənsərasə]
- Sa popa des vaixell [səpópəðésβəʃél]
- Sa veta [səβéta]
- Sa francesca [səfrənséska]
- Es barret d'en Sidro [əzbəřét dənziðru]
- Es clot d'en Sidro [əsklót dənziðru]
- Sa planassa des Forcat [səplənása dəzfuřkát]
- Es portell [əspurtél]
- Illes des Forcat [íłəzdəzfuřcát]
- Niu de corbs [níwdəʃóřps]
- Es roigs de cala jugadora [əzrójts dəkáləz ugaðóra]
- Racó des barrilers [rəkóðəzbəřilés]
- Platja gran de cala jugadora [pláʒə grándəkáləz ugaðóra]
- Cala jugadora
- Illa de cala jugadora
- Eixugador de cala jugadora [əf ugaðóðəkáləz ugaðóra]
- Racó d'en petit Bombar [rəkóðəmpətítbumbá]
- S'altar i es pali [səltájəspáli]
- Es lluert [əzluért]
- Sa punta de cala jugadora
- Ses orgues [səzórġəs]
- Cala freda [káləfréða]
- Passatge de cala freda
- Sa planassa de s'estufadora [səplənásədəsəstufəðóra]
- illa de s'estufadora
- Sa punta de s'estufadora [səpúntədəsəstufəðóra]
- Platja de ses Ielles [pláʒəðəsəziéləs]
- S'illa de ses Ielles [síłəðəsəziéləs]
- Sa punta de ses Ielles
- Sa conillera [səkuniléra]
- racó d'abans de sa conillera
- Furalló de s'escar [furəlóðəsəská]
- S'escar de cala bona [səskáðəkáləβóna]
- Morro de cala bona [móřuðəkáləβóna]
- Cala bona [káləβóna]
- Platja de cala bona
- Punta de cala bona
- Racó de Ribes, altes
- Castell de ribes altes [kəstéłdəříβəzáłtəs]
- Platja de ribes altes
- Punta prima de cala bona [púntə prímə dəkáləβónə]
- Cala seca [káləséka]
- Cala torta [kálətřřta]
- Platja de cala torta
- Barraca de sa pedrera [bəřákə o klupé dəsəpədréra]
- Sa costa d'entrar a sa pedrera

- Racó d'abans d'entrar a sa pedrera
- Es furalló des musclos [əʒfʊrəloðəmúsklus]
- Bau de sa creu [Bawðəsəkrew]
- Sa creu [əkrew]
- Sa Deulovola [səðéwluβəla]
- Racó de Codera [rəkóðəkudéra]
- illa de Codera [iləðəkuléra]
- Es secs de Codera [əs sékzdəkudéra]
- Sa punta de Codera
- Es salt d'en Batlle [əssáldəmbátla]
- Racó de sa llosa d'en Saragossa [rəkóðəsəljəzədənsəragósa]
- Llosa d'en Saragossa [ləzəðən səragósa]
- Sa pava [səpáva]
- Es secs de sa cova de l'àngel
- Sa cova de l'àngel [səkówaðəŋgəʒə]
- Punta des gavià [púntəðəʒgəβiá]
- Eixugador des Ranxo [əʃugəðððəʒrəŋʃu]
- Platja de Guillola [pláʒəðəgíla]
- Badia de Guillola [bədíəðəgíla]
- Punta des Pi [púntəðəspi]
- Platja de sant Lluís [pláʒəðəsəŋluís]
- Racó d'en Teri
- Platja d'en Noues
- Punta des racó d'en Pujol
- Racó d'en Pujol
- Punta de saplatja d'en Noues
- Punta des racó d'en Paquela [púntəðəsɾəkóðəmpəkéla]
- Racó d'en Paquela
- Platja d'en Paquela
- Es Jonquet [əʒʒuŋkət]
- Ribera des Jonquet
- Bau i punta d'en Talla dofins [baw i púntə dəntáləðufíns]
- Platja d'en Talladofins
- Illa des Jonquet
- Cova d'en Cabanya [kówaðəŋkəβána]
- Cap d'en Roig
- Costa des Cap d'en Roig
- Es traje de fer vela [əstɾəʒəðəfərbéla]
- Punta de s'alqueria [púntəðəsəlkəria]
- Illot de s'alqueria [iləðtíðəsəlkəria]
- Platja de s'alqueria
- s'alqueria petita [səlkəria petíta]
- Platja d'en Ballesta [pláʒəðəmbəlésta]
- Punta d'entrada de sa platja d'en Ballesta
- Racó d'es mero [rəkó dəzméru]
- Puig de sa Guineu [puʒdəsəginév]
- Costa des Gat [kóstəðəʒgát]
- Punta d'entrada a Port-lligat [púntəðəntɾədə purligát]
- Cau de sa Guineu [káwðəsəginév]
- Piló de sa quarentena [pilóðəsəkurənténa]

Per imperatius respectuosos amb la normativa establerta en aquest Col·loqui d'Onomàstica, he d'acabar, a l'entrada de Portlligat, en realitat la costa coneguda com a Mar d'Avall. El material és molt abundant i el treball també ha estat ben laboriós. Sento no haver calculat bé l'extensió des del començament. La toponímia d'aquest terme proporciona material per a diversos treballs.

Només voldria agrair ben sincerament tota la informació que m'han ajudat a verificar els meus amics pescadors. En citaré només tres, perquè aquests han tingut paciència amb mi repetidament: l'Alejo Descamps, En Benido Descamps i en Francesc Marès, en «Panxitu».

La bibliografia consultada, a part del treball oral, de camp, ha estat la següent:

- Arxiu munic. de Cadaqués, mapes diversos. Pla general d'ordenació urbana 1984.
- Arxiu parroqu. de Cadaqués, *Llibre de les ordinacions de la pesquera*, s. XVI.
- Mapa 309 A, Instituto hidrográfico de la Marina, Cádiz.
- Mapa *Guía náutica dels Països catalans* vol. 20, Mar Mediterrània occidental, Península del Cap de Creus.

— Mapa topogràfic i turístic *Costa Brava II*, Cadaqués, ed. Alpina, Granollers.

A. AYZA, *El món mariner de Peníscola*, Universitat de València, Diputació de Castelló 1981.

E. MOREU-REY, *Els nostres noms de lloc*, ed. Moll, Mallorca 1982

Ernesta SALA, *El parlar de Cadaqués*, publ. de la Diput. de Girona, des. 1983.

Juan VENY, *Els parlars catalans*, ed. Moll, Mallorca 1982.

Butlletí *Societat d'Onomàstica*, del I al XX.

Llengua i Cultura, antologia de textos de les Pitiüses, per Marià TORRES (Revista).

La cartografia utilitzada en aquest treball és extreta, recomposada i ampliada a partir del MAPA DE CAP DE CREUS; Cadaqués... de Lluís Miquel i Lluís Bofill, impremta Altés, Barcelona. Cadaqués, 1987.

Col·loqui: E. MOREU-REY: Discrepo de la forma acceptada per LI. Miquel (autor del mapa) i de la comunicant, per a «Massa d'Or» (en realitat «Massa d'Oros» —única forma popular coneguda); i discrepo naturalment també de l'explicació (dorada al sol del matí!). Es tracta de la forma de la roca que recorda la del bastó o massa d'«oros» (cartes de jugar).— J. J. COSTA: A propòsit de l'origen de «Massa d'Oros», és llàstima que no es trobin atestacions antigues. Quant als «eixugadors», existeix problema de transcripció. D'acord amb l'etimologia proposada per J. Coromines caldria escriure «eixaugadors». Vós heu preferit la transcripció que reflecteix la pronúncia, i no la grafia «normativa». I quant al terme: actualment, si no m'equivoco, el terme mariner d'El Port de la Selva, veí de Cadaqués, no correspon amb el terme municipal d'aquest poble. El límit mariner se situa al Cap de Creus, i el terme del poble acaba a Els Tres Frares, a la Mar de Dalt. Geogràficament és més lògic posar-lo, com heu fet, al Cap de Creus. La part de costa que va fins a Cotlliure té una unitat que J. Pla havia subratllat, anomenant-la «Golf de la Selva». He remarcat algunes semblances en la nominació dels punts de la costa dels dos ports: El Jonquet, Portitxó, Punta des/del Pi, Es/el Furalló, Es/el Còdol, Sa/la Punta Estufadora, Sa/la Creu... (LA COMUNICANT: Més que de trasllats, en molts casos es pot tractar de similitud de realitats físiques o funcionals).— P. CATALÀ: Demano explicació sobre el topònim «Runes de Sa Pel·lícula» (LA C.: És totalment contemporani: vestigis de la filmació d'una pel·lícula americana). I quant al mot «trajo», indico que Carles Barral, a *Catalunya des del mar*, l'empra sovint. (Entre Els ASSISTENTS hom dubta de la saviesa marinera d'En C. Barral. Si l'empra, devia haver escoltat el mot dels llavis d'un pescador; sense garantia que n'hagi entès el sentit).— V. CARBONELL: A Vilanova i La Geltrú, la platja es considera dividida en el *Trajo de Llevant* i *El Trajo de Garbí*.— R. CARRETÉ: Cal distingir entre a) *variants lèxiques* («Oros»/«Or») o *fonològiques* («Noraig» [tx?] / «Norai» —oposició fonològica, com en mai/maig, rai/raig, etc.), que sí que cal fer constar a les llistes i mapes en llur forma

— Continua a la pàgina 13—